

Ο ΝΑΟΣ της ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ στην ΕΦΕΣΟ

Η Έφεσος ήταν από τις σημαντικότερες ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας. Κατοικήθηκε κατά την προϊστορική εποχή από τις Αμαζόνες, οι οποίες λέγεται πως εισήγαγαν και την λατρεία της Αρτέμιδος, μίας Αρτέμιδος λίγο διαφορετικής από την Ελληνίδα θεότητα. Πολλές από τις πόλεις που κατέκτησαν, απέκτησαν ονόματα των ηρωικότερων Αμαζόνων, όπως Σμύρνη, Κύμη, Μύρινα, Σινώπη, Έφεσος, κλπ.

Ως πρώτοι κάτοικοι αναφέρονται, επίσης, οι Λέλεγες, οι Κάρες και οι Πελασγοί. Σε μία επιγραφή το όνομα Πελασγεύς αναφέρεται ως κύριο. Κατά την παράδοση, τον 17^ο π.Χ. αιώνα έφτασε ο Άνδροκλος, γιος του βασιλιά της Αθήνας Κόδρου, με Ίωνες αποίκους της Αττικής.

π.Χ. κτίσθηκε ναός περιβαλλόμενος από κίονες.

Περί το τέλος του 8^{ου} π.Χ. αιώνα ιδρύεται μικρός σηκός, ο οποίος πλουτίστηκε με πολλά και λαμπρά αφιερώματα ελληνικής χειροτεχνίας. Μετά την επιδρομή των Κιμερίων ο σηκός επανιδρύθηκε και επεκτάθηκε η πλατεία που τον περιέβαλε. Τον 7^ο

Περί τα μέσα του 6^{ου} π.Χ. αιώνα ο βασιλιάς της Λυδίας Κροίσος έδωξε τον γιο του Μέλανου, τον τύραννο Πίνδαρο από την Έφεσο και επέτρεψε να αναδιοργανωθεί η πολιτεία. Συνέβαλλε στην ανέγερση του μνημειώδους ναού και το όνομα του αναγράφηκε στα ελληνικά και στα λυδικά. Πρόσθεσε, επίσης, περισσότερους κίονες.

Τον ναό ανέλαβαν ο Κρητικός αρχιτέκτονας Χερσίφρων με τον γιο του Μεταγένη, μαζί με την βοήθεια του καλλιτέχνη Θεόδωρου από την Σάμο. Ο Χερσίφρων δεν πρόφτασε να δει τον ναό ολοκληρωμένο, λόγω του θανάτου του. Ο ναός αυτός ήταν από μάρμαρο, είχε μήκος 109 μέτρα και πλάτος 55. Περιβαλλόταν από διπλή σειρά κίωνων και ήταν κατά τα πρότυπα των αιγυπτιακών ναών. Η κατασκευή του περατώθηκε κατά το α' ήμισυ του 5^{ου} π.Χ. αιώνα.

Την αναπαράστασή των χάλκινων αγαλμάτων των Αμαζόνων, ύστερα από αγώνες που έγιναν για να εορτασθεί η Ειρήνη του Καλλία το 450 π.Χ., ανέλαβαν οι γλύπτες Φειδίας, Πολύκλειτος, Κρησίλας, και Φράδμων. Ενδεχομένως να συμβόλιζαν τους Πέρσες οι οποίοι αφού εξολόθρευσαν τους Λυδούς κατέλαβαν το ναό.

Την ίδια εποχή οι Εφέσιοι θέλοντας να τιμήσουν την Αμαζόνα Έφεσο προκήρυξαν διαγωνισμό μεταξύ των σημαντικότερων γλυπτών της εποχής τους για την κατασκευή αγάλματος Αμαζόνας για τον ναό της Αρτέμιδος. Πρόκειται για εκείνο με τους πολλούς μαστούς στον κορμό του (ή κατά άλλους όρχεις ταύρου) που το περιζώναν, σύμβολα της γονιμότητας. Δεν είναι γνωστό αν δέσποζε σε αντίστοιχο ιερό δωμάτιο, όπως του [Δία στην Ολυμπία](#).

Στην κατασκευή του μεγαλοπρεπή βωμού είχε συμβάλει και ο γνωστός τοις πάση Πραξιτέλης με αγάλματα, καθώς και ο ταλαντούχος Σκόπας από την Πάρο (γνωστά έργα του: ο Πόθος, η κεφαλή του Ηρακλή κ.α.), ο οποίος διακόσμησε τις βάσεις, των κίωνων του. Η στέγη του ήταν από κέδρο και οι πόρτες του από κυπαρίσσι. Τον περίβολό του κοσμούσαν αγάλματα των γλυπτών Μύρωνος από τις Ελευθερές (σύνορα Αττικής - Βοιωτίας) και του Ένδοιου. Γνωστά έργα του πρώτου είναι ο Απόλλων στην Έφεσο, ο δισκοβόλος και του δεύτερου αγάλματα της Αθηνάς στην Ακρόπολη, της Αλέας Αθηνάς στην Τεγέα, της Πολιάδος Αθηνάς στις Ερυθρές.

Η πρώτη μεγάλη καταστροφή που υπέστη ο ναός έγινε την νύχτα της γέννησης του Μ. Αλεξάνδρου στις 21 Ιουλίου του 356 π.Χ. Αν και η θεά Άρτεμις λέγεται πως είχε παρέμβει σε πολλές καταστάσεις, εκείνο το βράδυ, γράφει ο Πλούταρχος τον 2^ο αιώνα μ.Χ., ήταν πολύ απασχολημένη με την γέννηση του Μ. Αλεξάνδρου, γι αυτό και δεν ασχολήθηκε με την διάσωση του ναού της.

Ο ναός κήκε ολοσχερώς. Από αναφορά του Πλίνιου γνωρίζουμε για μια ξύλινη κλίμακα στο εσωτερικό του ναού και η οποία οδηγούσε στην οροφή. Μπορούμε, συνεπώς, να φανταστούμε πόσο εύκολα απλώθηκε η πυρκαγιά μέσα στο κτίριο. Η φωτιά δεν δημιουργήθηκε από αμέλεια. Πρόκειται για εμπρησμό που προκάλεσε ένας άγνωστος νεαρός, μάλλον μισότρελος, ονόματι Ηρόστρατος, ο οποίος με αυτό τον τρόπο ήθελε το όνομά του να μείνει στην αιωνιότητα. Τελικά, αυτό που κατάφερε ήταν το όνομά του να γίνει συνώνυμο της λέξης «επονείδιστος». Μετά την καταστροφή αυτή, οι Εφέσιοι άρχισαν την ανοικοδόμησή του κατά τα σχέδια του Μακεδόνα Χειροκράτους που το κανονικό όνομά του ήταν Δεινοκράτης.

Ο ναός είχε τώρα περίπου 78,5 μ. πλάτος και 131 μ. μήκος και ήταν ψηλότερος κατά 2.70 μ.. Από τον Πλίνιο πληροφορούμαστε πως όλος ο ναός περιβαλλόταν από ένα δάσος κίωνων που τους αριθμεί σε 127 με ύψος 20 μ. Οι βάσεις του αποτελούνταν από μαρμάρινους δακτυλίους που για πρώτη φορά στα ελληνικά αρχιτεκτονικά δεδομένα, σε 36 από τους κίονες, οι σπόνδυλοι που στήριζαν ήταν ανάγλυφοι με γλυπτή διακόσμηση. Αλλά και από τα ιωνικά κιονόκρανα δεν έλειπε η χάρη. Στο αέτωμα υπήρχαν τρία ανοίγματα που το μεσαίο είχε θύρες. Δεξιά και αριστερά υπήρχαν αγάλματα δύο Αμαζόνων και ακροκέραμοι διακοσμούσαν την στέγη.

Από την εποχή του Χριστιανισμού, αν και οι κάτοικοι δεν έπαψαν την λατρεία της Αρτέμιδος, η πόλη απέκτησε μεγαλύτερη σημασία, αφ' ότου ο Απόστολος Παύλος ίδρυσε σ' αυτήν χριστιανική κοινότητα, καθώς διέμεινε εκεί επί τρία σχεδόν χρόνια, από το 55 μέχρι το 58 και την εγκατέλειψε όταν κάποιος αργυροκόπος Δημήτριος προκάλεσε εξέγερση εναντίον του. Αλλά και το πλήθος του εναντιώθηκε φωνάζοντας «μεγάλη είναι η Άρτεμις των Εφεσίων». Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης ο οποίος και αυτός είχε καταφύγει το 68 και διέμεινε με την Παναγία, για την οποία λέγεται πως αργότερα πέθανε εκεί, υποστηρίζεται πως πριν εξοριστεί στην Πάτμο, όπου και έγραψε την Αποκάλυψη, τα είχε καταφέρει καλύτερα με τους Εφέσιους, αν και αυτοί

δεν εγκατέλειψαν την Άρτεμη μέχρι την καταναγκαστική επιβολή του Χριστιανισμού.

Η αρχιτεκτονική του ιστορικού ιερού της Αρτέμιδος, που συνδύαζε με έξοχη αρμονία και μαεστρία το ελληνικό ιωνικό πνεύμα μαζί με το ανατολίτικο, το οποίο σαφώς, διέφερε από το επιβλητικό και βαρύ στυλ του ναού του Δία στην Ολυμπία, μετά την παρακμή της Εφέσου μεταβλήθηκε σε λατομείο, από όπου μεταφέρθηκαν κίονες στην Κωνσταντινούπολη για την Αγία Σοφία. Διάφορα γλυπτά και άλλα, όπως Γοργόνεια στάλθηκαν επίσης στην Κωνσταντινούπολη από τον Ιουστινιανό.

Σήμερα δεν υπάρχουν παρά ελάχιστες πέτρες που θυμίζουν την ύπαρξη αυτού του ναού.